

УДК 378.011.3-051:81'243

ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТА ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Павлішак О.Р.

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

У статті проаналізовано професійну педагогічну та іншомовну комунікацію у підготовці вчителя іноземної мови. Акцентовано увагу на застосуванні прийомів прикладної комунікативної педагогіки. Доведено важливість набуття вмінь професійної педагогічної комунікації майбутніми педагогами. Постульовано, що навчання шляхом діалогу сприяє оволодінню теоретичними, практичними навичками та соціальним досвідом. Позитивною рисою навчання в діалозі є незалежність даного методу від навчального матеріалу. **Ключові слова:** педагогічна комунікація, іншомовна комунікація, підготовка, навчання шляхом діалогу, педагог, вчитель іноземної мови, комунікативна педагогіка.

Актуальність дослідження. Питання якості педагогічної освіти в Україні викликають неабиякий інтерес через низку різноманітних причин: приєднання до Болонської угоди, посилення важливості конкурентно спроможних спеціалістів як наслідок глобалізації, розширення міжнародних контактів та доступ до інших культур, позитивний вплив на розвиток розумових, творчих та комунікативних здібностей. Реалізація у вищій школі навчання, спрямованого на набуття вмінь професійної педагогічної комунікації майбутніми педагогами, потребує широкомасштабного пошуку нових методів та форм навчання. У сучасній зарубіжній та вітчизняній науковій літературі простежуємо наявність активного дискурсу онтологічних засад розвитку особистості, методологічних засад педагогіки та освіти в цілому. Аналіз сучасної філософської, психологічної та педагогічної літератур показує, що науковий пошук, здебільшого, ведеться в сфері комунікації: філософія комунікації (комунікативна філософія); філософія діалогу (психологія, педагогіка); гуманістична психологія та педагогіка; дитиноцентрована педагогіка; особистісно орієнтоване навчання і виховання; педагогіка співробітництва; педагогіка толерантності, суб'єкт-суб'єктний підхід у навчанні та вихованні та ін.

Ступінь дослідженості проблеми. У сучасній вітчизняній педагогічній науці спостерігаємо зростання інтересу до дослідження окремих аспектів проблеми педагогічної комунікації: гуманістичні виміри педагогічної комунікації (І. Бех, І. Зязюн, С. Мусатов, В. Кремень); комунікація в педагогічному процесі (Н. Волкова, Н. Бутенко, О. Коваленко, Г. Селевко, С. Смотрицька, Г. Токарева, В. Филипчук, О. Черних, Г. Яценко); комунікативна компетентність педагога (М. Заброцький, І. Зязюн, С. Максименко, О. Матвієнко, Л. Петухова, Л. Сергєєва, С. Сисова, Т. Щербан); діалогічність в процесі педагогічної комунікації (О. Балл, О. Нікуленко, Н. Тарасович, О. Ткаченко, С. Хаджирадєва); психологічні засади педагогічної комунікації (І. Бех, О. Балл, Г. Дьяконов, В. Мусатов, С. Макаренко); комунікативні засади дитиноцентрованої педагогіки (С. Білецька, В. Кремень); комунікативні засади особистісно орієнтованого навчання та виховання (І. Бех, О. Пехота, І. Підласий, А. Фасоля); розвиток особистості в процесі спілкування (Н. Кордунова, В. Любашина, Н. Хомутиніко-

ва); самоідентифікація в педагогічній комунікації (В. Злишков) та ін.

Мета статті – аналіз професійної педагогічної та іншомовної комунікації як складової та невід'ємної частини підготовки вчителя іноземної мови, з метою пошуку ефективних форм та методів навчання.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення практичного застосування прикладної комунікативної педагогіки при підготовці вчителів іноземної мови необхідно врахувати такі компоненти впливу:

- підготовка педагогів (університети, інститути, курси підвищення кваліфікації);
- учнівський потенціал (з точки зору соціокультурного оточення);
- навчальні плани (мета та зміст навчання) [1].

Комунікація в педагогіці зводиться здебільшого до технологічного, інформаційного, мовленнєвого аспекту означення комунікації як суто технологічного засобу передачі інформації. З іншого боку, вона сприймається як щось таке, що не може бути визначальним у педагогічному процесі, як матерія, яка є нейтральною відносно сутності, змісту, цінностей педагогіки.

В дослідженнях проблеми педагогічної комунікації проявляється підхід, який полягає в тому, що поняття «любов», «повага», «толерантність», «взаєморозуміння», «співчуття», «співпереживання» «доброзичливість», «зацікавленість» не є самодостатніми, ціннісно-смысловими основами комунікації, а є технологічними додатками, які учитель використовує для ефективної передачі інформації. Передача інформації визначається не як одна із форм комунікації, а як визначальна комунікативна дія, яка опосередковує, визначає інші складові комунікації. У цій ситуації нівелюється і виноситься на периферію «мета інформації».

Користуючись терміном «педагогічна комунікація», потрібно, насамперед, мати на увазі її смисловий аспект. Онтологічно-духовний смисл є триєдністю, синтезом відповідних смислових складових (смислів): онтологічний смисл – цілісна, актуалізована особистість, характеристиками якої є духовність, соціальна та професійна компетентність; педагогічний смисл – розвиток, актуалізація особистості; комунікативний смисл – комунікативна дія (взаємодія), опосередкована відповідними комунікативними характеристиками: любов, довіра, повага, емпатія, толерант-

ність, доброзичливість, зацікавленість, співробітництво, співтворчість, свобода, відповідальність тощо. Це означає, що апріорною (онтологічною, телеологічною, аксіологічною) смисловою основою педагогічного процесу є комунікація. В самій комунікації вже закладені етичні, естетичні, пізнавальні аспекти людського буття, закладений смисл. Дані аспекти в значній мірі розкриваються через інформацію (яка несе в собі естетичні, етичні, духовні символи, коди), але сама по собі, без ціннісної, смислової, телеологічної її актуалізації в системі «Я – Ти», вона має суто технологічний, або знанієвий сенс, який не обов'язково пов'язаний з питанням духовності, соціальної та професійної компетентності.

У психологічній та педагогічній площині «комунікативний» означає духовне приєднання, взаємодію такого ґатунку, психологічне контактування, взаємопроникнення як включення один одного у контекст власних думок, намірів, ідей, мотивів, вчинків, моральних дій тощо [4, с. 12]. Поняття комунікації, на нашу думку, в педагогіці потрібно тлумачити, передусім, як психологічне поняття «комунікативність», а передачу інформації – як «комунікаційність». Педагогічна комунікація не засіб, а буттєва, сутнісна основа навчально-виховного процесу [10].

Важливим концептуальним положенням дослідження є визначення комунікації як системного явища. Це в першу чергу впливає з її кінцевої (педагогічної) мети – актуалізації цілісної особистості на основі розвитку й синтезу її духовності, соціальної та професійної компетентностей. Соціальна та професійна компетентності є синтетичними складовими духовності, але, визначивши духовність як смислову основу особистості, ми можемо їх розглядати як автономні сфери.

Дослідження також засвідчують наявність різних підходів до означення категорій «комунікація», «спілкування» та їх ролі в сфері комунікації, в тому числі педагогічної [10].

Ми дотримуємося підходу, який визначає спілкування як «міжсуб'єктну взаємодію між людьми» [9, с. 259]. Але у сфері людської діяльності, як можна побачити з вищенаведеного визначення комунікації, вона не зводиться тільки до міжлюдської взаємодії. Тому комунікація, на нашу думку, є поняттям ширшим, ніж спілкування, а спілкування є видом і засобом комунікації.

В міжлюдській взаємодії спілкування як вид і засіб комунікації є домінуючим. Це визначається, по-перше, тією роллю, яку спілкування відіграє в житті людини, а по-друге, комунікативним значенням, функцією мови. Тому в сфері міжлюдської комунікації, в сфері психології та педагогіки ми можемо використовувати терміни «комунікація» і «спілкування» як синоніми.

На основі проведеного аналізу спробуємо дати таке визначення педагогічної комунікації (у вузькому значенні цього поняття). Педагогічна комунікація – процес і стан педагогічної дії (взаємодії), в результаті якої «учень» усвідомлює себе, відкриває та актуалізує свою онтологічну, аксіологічну та телеологічну самість через знаходження й визначення себе в «Іншому».

На нашу думку розробити єдині загальні стандарти прикладної педагогічної комунікації для вчителів іноземних у писемному мовленні

легше ніж навчити прийомам усної комунікації. Як свідчить зарубіжний досвід, зокрема австрійський, в сучасних шкільних класах відображена мультикультурна форма суспільства. Тому майбутні педагоги мають бути готовими до гнучкості при навчанні [2]. Оскільки цей процес є складним та довготривалим і вимагає досвідчених фахівців у галузі педагогічної комунікації. Щоб забезпечити вивчення основ педагогічної комунікації доцільно було б розпочати процес з введення цього предмету на курси підвищення кваліфікації. Для створення концепції єдиних стандартів з педагогічної комунікації необхідно орієнтуватися на досвід розвинених європейських країн, який спирається при розробці цих стандартів на так звані комунікативні ключові компетенції, які відповідають специфіці різних напрямів підготовки, спеціальностей та рівнів акредитації вищих шкіл. Запропоновані європейські навчальні стандарти є універсальними, оскільки відповідають всім рівням підготовки і забезпечують змістове та ситуативне наповнення різних фахових дисциплін та водночас є специфічними для будь-якого навчального плану [3]. Такі стандарти вважаються досить гнучкими та оптимальними для застосування. Таким чином педагогічна комунікація набуває значення не лише як принцип навчання, але й як постійна методика на сучасних заняттях у підготовці вчителя. Отже, метою будь-якої навчальної дисципліни є забезпечення набуття професійних вмінь та навичок і вмінь педагогічної комунікації. Під цією метою розуміємо набуття таких компетенцій: фахової компетенції; методичної компетенції; соціальної компетенції; компетенції самонавчання [6].

Виходячи за межі цих компетенцій важливим аспектом діяльності вчителя іноземної мови є вміння працювати в команді та науково-дослідницький спосіб мислення. Отже, при навчанні орієнтованому на наведені вище компетенції та наукову пропедевтику, навчання шляхом діалогу відіграє важливу роль. Здобуті навчальні результати необхідно обговорити у групі та разом осмислити для прийняття таких рішень, які відповідають інтересам всіх учасників навчального процесу [7]. Ще однією позитивною рисою навчання в діалозі є незалежність даного методу від навчального матеріалу. Навчання за допомогою діалогу поєднує традиційний та конструктивістський спосіб мислення.

Наступним, не менш важливим питанням, є питання пошуку та відбору навчального матеріалу, який є основою змісту навчання вчителя іноземної мови, з метою формування вмінь професійної іншомовної та педагогічної комунікації. Від змісту текстів та граматичних вправ залежить ефективність організації навчальної інтерактивної діяльності з розуміння смислової інформації та результативність засвоєння термінологічної лексики при вживанні її у висловлюванні студентів. Наявність у текстах таблиць, схем, графіків, та інших паратекстуальних засобів сприяють кращому розумінню студентами термінологічних одиниць та вираженою з їхньою допомогою фаховою інформацією [5]. Іноземні автентичні тексти та вправи є цінним інформаційним та пізнавальним матеріалом, який доповнює отримані студентами під час вивчення спеціальних дисциплін

знання [12]. Тексти за фахом є джерелом словникового запасу студентів, прикладом вживання термінологічної лексики у контексті, що допомагає конкретизувати значення слів, пояснити й уточнити випадки їх вживання у відповідності до ustalених мовних норм і стандартів [8].

Зміст фахової навчальної програми підготовки вчителів іноземної повинен передбачати наступне:

- Ознайомлення з цілями навчальних шкільних планів.

- Огляд призначених для шкіл підручників і їхня методична побудова на основі типових розділів підручників.

- Труднощі навчання і їх причини.

- Ознайомлення з проблемами початкового навчання (вимова, структура речень, словниковий запас, орфографія), а також різними техніками навчання.

- Вправи для опрацювання одного розділу підручника (вступ – тренування – застосування, опрацювання тексту – граматики).

- Вправи на пояснення основних граматичних структур та їх уживання.

- Перевірка і виправлення учнівських робіт.

- Огляд типових помилок, можливості їх усунення.

- Складання додаткових вправ на матеріалі, запропонованому в розділі підручника.

- Розгляд специфічних проблем при вивченні іноземної мови, які виникають при аналізі навчального матеріалу в підручниках (переказ і резюме текстів, а також виклад власних особистих позицій і думок).

- Вправи на розуміння частин тексту в підручнику, які важливі для резюме чи переказу, можливості допомоги при написанні письмових завдань за допомогою ключових питань або слів.

- Вправи на опрацювання додаткових текстів, допомога при висловлюванні власних думок і позицій.

- Вправи на користування одно- чи двомовними словниками.

- Вправи на впізнання і виправлення помилок у вимові.

- Вправи на цілеспрямоване використання таких форм роботи, як навчальні ігри, ігри-відгадки, конкурси, ігри на розвиток пам'яті.

- Ігри на імпровізацію, рольові ігри.

- Пісні, лічилки, римівки, загадки для закріплення лексики і граматичних структур, а також розвитку мовлення.

- Вправи на побудову ескізів, символів, рисунків, таблиць, оглядів тощо як основи для пояснення граматичних явищ чи правил.

- Вправи на впізнання навчальних цілей у передбачених домашніх завданнях і робочих паперах.

- Вправи на перевірку і корекцію домашніх завдань.

- Вправи на складання частин діалогу і ведення змістовної розмови.

- Вправи на опрацювання розділу підручника (пояснення – тренування – закріплення – використання на практиці).

- Вправи-відповіді на альтернативні загальні питання, а також вибір правильної відповіді на запитання до текстів для читання.

- Вправи на розуміння важливих для резюме частин тексту в підручнику.

- Вправи на складання ключових питань чи ключових слів як опори для зв'язного письмового чи усного висловлювання.

- Вправи на спрощений виклад тексту з підручника.

- Вправи на опрацювання незалежних від підручника текстів для сприймання і знаходження важливої інформації.

- Виконання письмових робіт.

Таким чином, тільки застосовуючи інтегрований курс з педагогічної та іншомовної комунікації і враховуючи використання різноманітних методів та форм навчання при підготовці вчителів іноземних мов, можна домогтися високого рівня засвоєння професійних вмінь та навичок педагогічної та професійної іншомовної комунікації.

Висновки. Сказане вище дає змогу зробити висновки, що, широко застосовуючи навчання шляхом діалогу у підготовці вчителів іноземної мови, можна досягти не тільки оволодіння теоретичними знаннями, а й практичними навичками та соціальним досвідом, сприяти розвитку особистості та творчості, задовольнити потреби студентів тощо. А для створення вітчизняної концепції єдиних стандартів з професійної педагогічної комунікації необхідно орієнтуватися на досвід розвинених європейських країн, що спирається у процесі розробки цих стандартів на так звані комунікативні ключові компетенції, що відповідають специфіці різних напрямів підготовки, спеціальностей та рівнів акредитації вищих шкіл. **Перспективою подальших досліджень** є наукові розвідки у галузі навчання професійної іншомовної та педагогічної комунікації студентів нефілологічних спеціальностей.

Список літератури:

1. Apel H.J. Professionalisierung pädagogischer Berufe im historischen Prozess / H.J. Apel. – Bad Heilbrunn, 1999. – 354 s.
2. Buchberger F. Lehrerbildung auf dem Prüfstand / F. Buchberger. – Innsbruck: Studien Verlag, 1995. – 142 s.
3. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / [Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д. та ін.]; під ред. В.Г. Кремень. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 384 с.
4. Гуманістичний потенціал педагогічної комунікації: Книга для вчителя: науково-методичний посібник / За ред. С.О. Мусатова. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 96 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання, доктор педагогічних наук, професор С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Кемінь В.П. Ступенева педагогічна освіта в Західній Європі й Україні: порівняльний аналіз / В.П. Кемінь // Вісник ЛНУ (серія педагогічна). – Львів, 2002. – С. 20-27.
7. Коць М.О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога / М.О. Коць // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1(94). – С. 52-55.

8. Кусько К.Ф. Лінгвістика тексту за фахом / К.Ф. Кусько // Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі. Колективна монографія. – Львів: «Світ», 1996. – С. 13.
9. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: навч. посібник / В.А. Малахов. – К.: Либідь, 1996. – 304 с.
10. Прищак М.Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз / М.Д. Прищак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2010. – № 2. – С. 5-8.
11. Семенчук Ю.О. Вивчення термінологічної лексики у курсі ділової англійської мови // Іноземні мови. 2003. – № 3. – С. 29-32.

Павлишак О.Р.

Дрогобычский государственный педагогический университет
имени Ивана Франко

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОММУНИКАЦИЯ В ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье проанализированы профессиональную педагогическую коммуникацию в подготовке учителя иностранного языка. Акцентировано внимание на применении приемов прикладной коммуникативной педагогики. Доказана важность приобретения умений профессиональной педагогической коммуникации будущими педагогами. Постулирована, что обучение путем диалога способствует овладению теоретическими, практическими навыками и социальным опытом. Положительной чертой обучения в диалоге является независимость данного метода от учебного материала.

Ключевые слова: педагогическая коммуникация, иноязычная коммуникация, подготовка, обучение путем диалога, педагог, учитель иностранного языка, коммуникативная педагогика.

Pavlishak O.R.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PROFESSIONAL PEDAGOGICAL COMMUNICATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHER'S TRAINING

Summary

The article deals with professional pedagogical communication in foreign language teacher's training. We pay main attention to using methods of communicative pedagogy. We prove the importance of learning of skills of professional pedagogical communication by future pedagogues. The article postulates that learning in dialogue helps to get theoretical and practical skills and get social experience. Positive feature of learning in dialog form is its independence from teaching material.

Keywords: pedagogical communication, foreign language communication, training, learning in dialogue, pedagogue, foreign language teacher, communicative pedagogy.